

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (مورد مطالعه: روستاهای بخش احمدی شهرستان حاجی‌آباد)

بهروز باد کو ۱، محمد قاسمی سیانی ۲*، علی رنجبر کی ۳، احمد شکبیا ۴، محمد حامد شامبیاتی ۵

۱. عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی

۲. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

۳. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

۴. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

۵. عضو سازمان اشتغال و تجاری‌سازی جهاد دانشگاهی

DOI: 10.22034/mpsh.2022.365135.1020

تاریخ دریافت: تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۳/۲۷

۱۴۰۱/۰۲/۲۰

چکیده

در برنامه‌ریزی توسعه پایدار، رویکردهای مبتنی بر نظام محلی ضروری است بر مبنای این رهیافت همه برنامه‌های توسعه‌ای برای مردم و بهره‌مندی مردم انجام می‌گیرد، در این رویکرد با تقویت سرمایه‌های اجتماعی سعی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است. طرح توان‌افزایی جوامع محلی با هدف ارتقای سرمایه اجتماعی سعی در بهبود کیفیت زندگی، فقرزدایی و اشتغال‌زایی در جوامع فقیر و درنهایت ایجاد توسعه پایدار را دارد. این مقاله با استفاده از پارادایم اثبات‌گرایی و روش توصیفی - تحلیلی با به‌کارگیری ابزار پرسشنامه، به گردآوری اطلاعات میدانی پرداخته است. جامعه هدف ۲۵۴۹ نفر از اعضای صندوق توان‌افزایی بخش احمدی، در ۳۰ روستای هدف مطالعه است. این مطالعه در دو مقطع زمانی (قبل از تأسیس و شروع بکار صندوق‌ها (خرداد ۱۳۹۸) و بعد از فعالیت صندوق‌ها (خرداد و تیرماه ۱۳۹۹)) انجام پذیرفت. یافته‌های توصیفی بیانگر آن است که در تأسیس صندوق‌ها توان‌افزایی زنان، جوانان و افراد باسواد مشارکت بیشتری داشته‌اند و یافته‌های تحلیلی نشان داد که ایجاد صندوق‌ها در افزایش شاخص‌های سرمایه اجتماعی مؤثر واقع شده است و توانسته است به تقویت سرمایه اجتماعی و نهایتاً توسعه پایدار روستایی منجر بشود. نتایج بیانگر آن است که بین مؤلفه‌ای اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی با ضریب همبستگی ۰/۴۵۶ درصد و بین مؤلفه مشارکت اجتماعی با سرمایه اجتماعی با ضریب همبستگی ۰/۴۲۱ درصد رابطه معنی‌داری وجود دارد و افزایش این دو مؤلفه از سرمایه اجتماعی توانسته است انسجام اجتماعی را تقویت نماید و با تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح توسعه در جوامع روستایی بهبود یافته است و امید است به پایداری توسعه در روستاها منجر شود.

واژگان کلیدی: توان‌افزایی، روستا، صندوق اعتبارات خرد، سرمایه اجتماعی، بخش احمدی.

i.ghasemi44@gmail.com

* نویسنده مسئول: محمد قاسمی سیانی

مقدمه

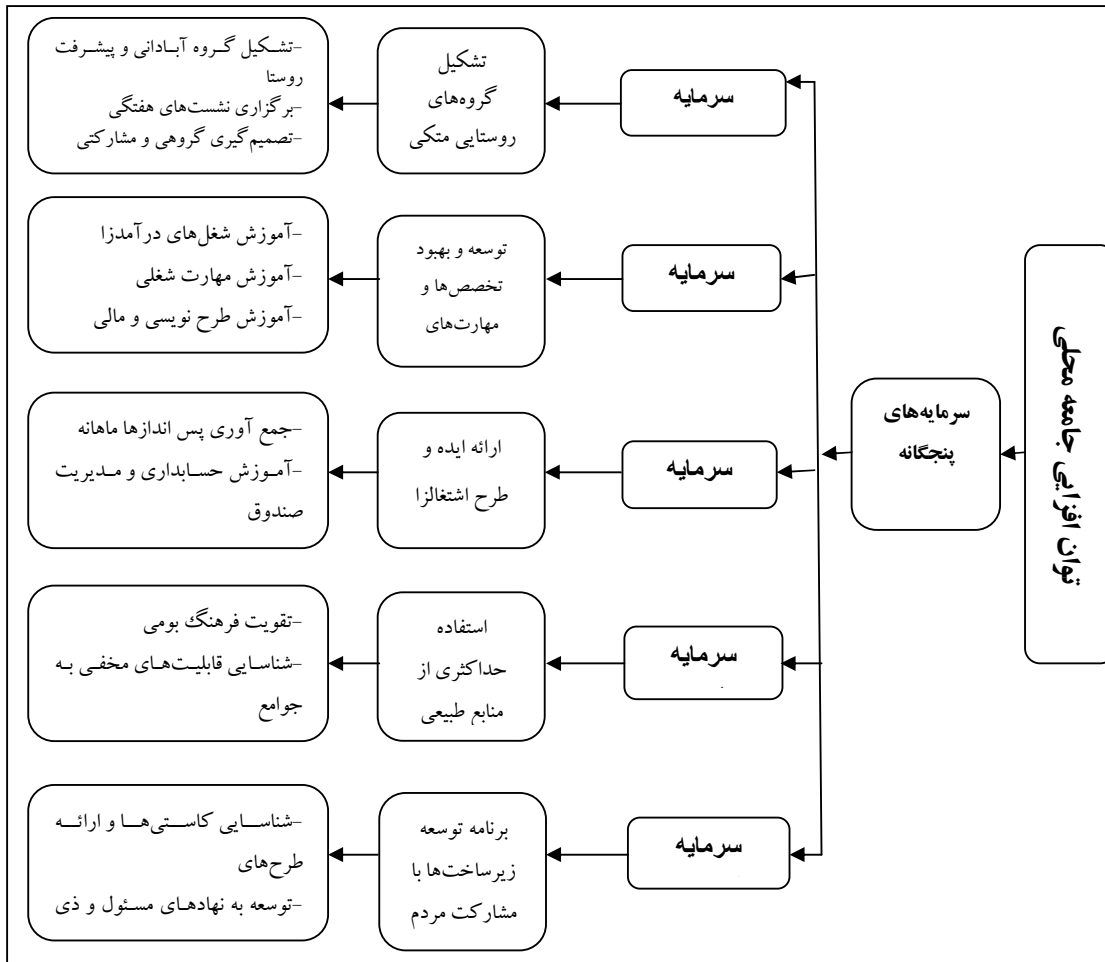
از نظر دواین تجربه، دانش و نقش آفرینی جامعه محلی یک منبع ضروری برای توسعه پایدار به حساب می‌آیند و سازمان‌های مبتنی بر اعضای محلی نقش مهمی در بهبود معیشت مردم فقیر دارند (Devine, 2016). تصور بر آن است که فرایندهای این‌چنینی با همکاری چندبخشی به نتایجی منتهی می‌شود که بهتر از روش‌های صرفاً فنی می‌باشند، از جمله تأثیرگذاری بسیار سودمند برای محیط‌زیست، افزایش تعامل میان افراد، افزایش ظرفیت‌های ذینفعان برای مدیریت مشکلات، بهبود وضعیت اقتصادی و رضایت از مشارکت در تصمیم‌گیری و دستیابی به توافق بر سر نتایج تعهد شده را می‌توان اشاره کرد (Pahi Wostl et al, 2010). برخی از محققان معتقدند که توانمندی کلید موفقیت و پایداری طرح‌های توسعه‌ای است (Pareto & Lingo, 2012). توانمندسازی، اصلی اساس در توسعه مشارکت از طریق تقویت سرمایه‌های اجتماعی تلقی می‌شود لذا برای توسعه پایدار و پیشرفت جوامع محلی باید به توانمندی‌ها، استعدادها و قابلیت‌های این جوامع اهتمام ویژه شود. توان‌افزایی از طریق تقویت سرمایه اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است چراکه سرمایه اجتماعی، در کنار اصطلاحاتی مانند دموکراسی و جامعه مدنی از اصطلاحات پرکاربرد در ادبیات علوم اجتماعی و انسانی اواخر قرن بیستم محسوب می‌شود. سرمایه اجتماعی یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز مشارکت و ایجاد حس اعتماد و همکاری میان اعضای جامعه است. بورديو برای تحلیل سرمایه اجتماعی، نخست انواع مختلف سرمایه شامل سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین را تشریح کرده و سپس مطرح می‌کند سرمایه اجتماعی، شبکه‌ای از روابط فردی و جمعی است که هر فرد یا جمعی در اختیار دارد. این تعریف باعث می‌شود تا نخست فضاهای مفهومی سرمایه اجتماعی محدودتر شود و سپس آن را از سایر سرمایه‌ها، به‌ویژه سرمایه‌های فرهنگی و نمادین جدا کند (Bourdieu, 1984)، از این رو توان‌افزایی ضمن تقویت سرمایه‌های اجتماعی یکی از راهکارهای گسترش توسعه پایدار روستایی به شمار رفته است، به طوری که سرمایه اجتماعی در قالب تشکل‌های محلی قادر به کاهش فقر و افزایش رفاه جامعه است (شیروانیان و نجفی، ۱۳۹۱). همچنین، تقویت سرمایه‌های اجتماعی باعث مشارکت و ارتباط فرد با افراد دیگر می‌شود. این امر به‌نوبه خود، نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی و توسعه روستایی دارد.

امروزه ارتقای سطح توانمندی جامعه محلی به هدف قابل تحقیقی در اسناد توسعه بدل شده است این ایده در برنامه‌هایی مانند فقرزدایی، توسعه مبتنی بر اجتماع محلی، مشارکت گروهی، رویکرد اجتماع‌محوری، ظرفیت‌سازی و ... از سوی نهادها و سازمان‌ها دنبال می‌شود یکی از این طرح و برنامه‌ها، طرح توان‌افزایی است که توسط بنیاد مستضعفان در نواحی محروم برای ارتقای سطح زندگی، فقرزدایی و توان‌افزایی در قالب معیشت پایدار دنبال می‌شود. طرح توان‌افزایی یا طرح آبادانی و پیشرفت منطق‌هایی بر اساس رهنمودهای مقام معظم رهبری در ۱۴ منطقه کم برخوردار کشور توسط بنیاد علوی (زیرمجموعه بنیاد مستضعفان) اجرا شده است. این طرح‌ها با اهدافی چون رفع محرومیت و توانمندسازی اقتصادی و فرهنگی، توانمندسازی اجتماعی مردم و تکیه بر قابلیت‌ها و توانمندی‌های بومی و طبیعی مناطق اجرایی شده است. توانمندسازی جوامع محلی از طریق ایجاد بستری مناسب برای مشارکت جمعی در قالب گروه‌های اعتبار و پس‌انداز، افزایش دسترسی روستاییان کم‌درآمد به تسهیلات اعتباری، ارتقای مهارت‌های فردی و اجتماعی روستاییان از طریق هدایت پس‌اندازهای غیرمولد خانوارهای روستایی به سرمایه‌های مولد کارآمد، افزایش درآمد خانوارهای کم‌درآمد از طریق پرداخت وام‌های کوچک برای فعالیت‌های درآمدزا، برنامه‌ریزی جهت اجرای پروژه‌هایی که مبتنی بر ظرفیت، امکانات و شرایط منطقه باشد و همچنین توسعه اشتغال و تثبیت مشاغل دارای بحران مالی انجام می‌شود. طرح توان‌افزایی جامعه محلی ابتدا در قلعه گنج و سپس در شهرستان‌های لنده در چهارمحال بختیاری، چالدران در آذربایجان غربی، ملکشاهی در ایلام، سروآباد در استان کردستان، باخرز در خراسان شمالی، گرمی در اردبیل، قصرقند و زهک در سیستان و بلوچستان، بخش احمدی و جزیره لارک در هرمزگان و سرپل ذهاب در کرمانشاه انجام شده است. هدف این مقاله

بررسی تأثیر اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی در تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر تغییرات توسعه پایدار روستایی در بخش احمدی استان هرمزگان است.

معرفی الگوی ایرانی توان‌افزایی جامعه محلی

این طرح اولین بار در روستاهای منطقه محروم قلعه گنج کرمان در سال ۱۳۹۲ اجرایی شد در این طرح برای اولین بار ساختار جدید مدیریت و سیاست‌گذاری با عنوان «کمیته آبادانی و پیشرفت» در سطح روستا با سازوکار مشخص (نماینده کشاورزان، نماینده دامداران، نماینده زنان، نماینده جوانان، شورا، دهیار، معتمد روستا، ریش سفید روستا) به وجود آمد. در کنار این کمیته صندوق آبادانی و پیشرفت (صندوق اعتباری خرد) برای بسیج منابع مالی روستا با مشارکت اهالی راه‌اندازی گردید. در هر صندوق گروه‌های ۱۰ تا ۱۵ نفر از اقوام، آشنایان و دوستان با مدیریت یک سرگروه بین ۳ گروه تا ۳۰ گروه شکل گرفت و از بین سرگروه‌ها سه نفر با رأی مخفی به‌عنوان صاحبان حساب روستا معرفی شدند. این طرح بر توان‌افزایی روستایی و شبکه اشتغال و تولید تأکید دارد و مشارکت جامعه محلی به‌منظور تحقق این امر ضروری است. برای توان‌افزایی جامعه محلی تقویت سرمایه اجتماعی، تحلیل روابط بین کنشگران و بررسی ساختاری الگوها و فرایندهای درونی روستا ضرورت داشت. در این طرح برای ایجاد سرمایه اجتماعی و توانمندسازی با تأکید بر سرمایه‌های پنج‌گانه معیشتی، فرایندهای شکل شماره ۱ در هر روستا دنبال گردید؛ و سنجش مؤلفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی در قبل از تشکیل صندوق و بعد از تشکیل صندوق (یک سال بعد) مورد بررسی و سنجش قرار گرفت.

شکل ۱: نحوه جلب مشارکت جامعه محلی در صندوق‌های اعتباری و توان‌افزایی روستایی

آنچه بر اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق حاضر می‌افزاید، این است که در بخش احمدی با ورود بنیاد علوی برنامه‌های توسعه‌ای زیادی به سرانجام رسیده است و ضمن ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد روستایی حداقل تأمین مالی برای اشتغال روستاها انجام پذیرفت بنابراین اجرای بهتر این برنامه‌ها مستلزم وجود سطح بالایی از سرمایه اجتماعی است چنانچه سرمایه اجتماعی تقویت شود اعتماد و مشارکت و انسجام اجتماعی در امور توسعه‌ای بالاتر می‌رود. حال، مقاله حاضر در پی یافتن پاسخ به این سؤال است که آیا اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی در بخش احمدی در تقویت سرمایه اجتماعی مؤثر بوده است؟ و آیا ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد توانسته است با ارتقای مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به توسعه پایدار جامعه محلی بینجامد؟ در تحقیق حاضر به منظور بررسی توسعه پایدار جامعه روستایی در اثر اجرای طرح توان‌افزایی، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مدنظر قرار گرفته است؛ بنابراین سه مؤلفه اعتماد اجتماعی، مشارکت و انسجام اجتماعی به‌عنوان مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی که به توانمندی منجر می‌شود در نظر گرفته شده‌اند که در دو دوره قبل و بعد از اجرای طرح، مورد ارزیابی قرار گرفته است. چراکه در فضای مبتنی بر اعتماد، ابزارهایی چون زور و اجبار برای رعایت قوانین و مقررات و حق‌و حقوق دیگران کارایی خود را از دست می‌دهد. سرمایه اجتماعی، مشارکت را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی سرعت می‌بخشد و تمایل افراد را برای همکاری با گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌دهد و با افزایش مشارکت انسجام اجتماعی در جوامع محلی تقویت شده است. اعتماد، انسجام و مشارکت را می‌توان هسته و خمیرمایه اصلی سرمایه اجتماعی به شمار آورد که نقشی محوری در ایجاد بستری مناسب برای موفقیت برنامه‌های توسعه‌ای دارد. شعاع اعتماد (درون‌گروهی، برون‌گروهی یا تعمیم‌یافته و نهادی) و شدت و ضعف آن (زیاد، متوسط و کم) در جوامع مختلف با یکدیگر متفاوت است (عسگری و شرافت، ۱۳۹۲). با تحکیم اعتماد به‌عنوان سازوکار دسترسی به قدرت و تقویت مشارکت، افراد از در حاشیه بودن و مورد غفلت و فراموشی قرار گرفتن رهایی می‌یابند و با پیوند دادن منافع فردی با منافع جمعی، انسان‌ها در متن فرایندهای حیات اجتماعی قرار می‌گیرند و ایفای نقش می‌کنند. پیامد و محصول چنین روندی، بسط جامعه مدنی خواهد بود که در آن فضای عمومی آشکارا گسترش می‌یابد (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶)؛ و با چنین روندی توسعه پایدار در جوامع محلی به‌خودی‌خود نهادینه می‌شود.

اهمیت توسعه پایدار جوامع محلی و جایگاه آن در توسعه کشورها برای همگان اصلی مشخص است، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه که هنوز بخش زیادی از جمعیت در مناطق روستایی ساکن هستند. توسعه پایدار روستایی نقشی حیاتی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی دارد. از سوی دیگر یکی از اجزای ثروت ملت‌ها و توسعه پایدار، سرمایه اجتماعی معرفی شده است (حمیدی زاده، ۱۳۹۷: ۹۴)؛ بنابراین شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای به‌ویژه جوامع محلی روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر، اعتماد متقابل است که این سازه‌ها از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۹). اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار روستایی کاملاً مشخص است و اجتماع روستایی همچون هر اجتماع دیگری در قالب اعتماد و مشارکت، بهتر و بیشتر پیشرفت می‌کند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵). تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی روند توسعه پایدار را تسریع می‌بخشد و گام مؤثری برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی تلقی می‌شود (احمدی فیروزجایی و همکاران، ۱۳۸۵: ۹۵). امروزه دانشمندان و نظریه‌پردازانی همچون: جمیز کلمن (۱۹۶۶)، گلن لوری (۱۹۷۰)، بن پرات (۱۹۸۰)، ویلیامسون (۱۹۸۱)، بیکر (۱۹۸۳) و فرانسیس فوکویاما (۱۹۹۰) و ... تعاریف متعددی را از سرمایه اجتماعی ارائه کرده‌اند. برای مثال، پیر بوردیو، سه نوع سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را شناسایی نموده است او سرمایه اجتماعی را شکلی از سرمایه می‌داند که به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می‌تواند همراه با سرمایه فرهنگی، ابزاری برای رسیدن به سرمایه‌های اقتصادی باشد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۷).

پوتنام نیز یکی دیگر از محققین اخیر سرمایه اجتماعی است که سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی همچون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع می‌شود و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد. او سرمایه اجتماعی را به‌عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی، در نظام‌های مختلف سیاسی می‌داند و تأکید عمده وی بر مفهوم اعتماد است (پوتنام، ۲۰۱۲).

اوا کاکس نیز در تعریف سرمایه اجتماعی بیان می‌کند که سرمایه اجتماعی به «فرایندهای بین فردی که اعتماد و هنجارهای اجتماعی و شبکه روابط را می‌سازند و همکاری و هماهنگی متقابل را تسهیل می‌کنند» مربوط می‌شود که در نتیجه آن، منافع متقابل، افزایش می‌یابد. از نظر وی سرمایه اجتماعی قابل اندازه‌گیری است و منزلت اجتماعی سایر سرمایه‌ها را نیز در بر دارد و فوکویاما، سرمایه اجتماعی را یک هنجار اجتماعی محسوب می‌کند که همکاری بین دو یا چند نفر را تقویت می‌بخشد و آن را ویژگی عمل متقابل بین دو دوست می‌داند. او معتقد است که اعتماد، شبکه‌های ارتباطی و جامعه مدنی، همگی محصول سرمایه اجتماعی هستند، نه این که خود آن‌ها سرمایه اجتماعی به حساب آیند. از نظر او هنجارهایی سرمایه اجتماعی هستند که به همکاری در گروه‌ها منجر شوند.

پیر بوردیو معتقد است سرمایه اجتماعی عبارت است از مجموع منابع فیزیکی یا غیر فیزیکی، مادی یا معنوی که به یک فرد یا گروه اجازه می‌دهد تا شبکه پایداری از روابط کم‌ویش نهادینه شده آشنایی یا شناخت متقابل را در اختیار داشته باشد (بوردیو، ۱۹۹۵). هیگن، از مجموعه بحث‌های خود، نتیجه‌گیری می‌کند که لازمه توسعه اجتماعی - اقتصادی این است که افراد ویژگی‌های یک شخصیت خلاق را داشته باشند. همدلی، انگیزه بالای پیشرفت، انگیزه نیاز به استقلال و نظم، انگیزه کمک و همکاری با هموعان و انگیزه مشارکت آگاهانه و ارادی در تصمیم‌گیری‌ها و امور مرتبط با زندگی خود از صفات فرد خلاق است.

سرمایه اجتماعی دارای چند بحث و محور اساسی است که یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین مفاهیم سرمایه اجتماعی، مفهوم اعتماد اجتماعی است. منظور از اعتماد اجتماعی را می‌توان حسن ظن فرد نسبت به سایر اعضای جامعه تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آن‌ها می‌شود (امیرکیافی، ۱۳۸۰). همچنین اعتماد، قابلیت تشخیص برای اتکا یا اطمینان به صداقت و یا صحت اقوال یا رفتار دیگران است (گیدنز، ۱۳۸۳) به‌طور کلی، اعتماد اجتماعی به معنی پابند بودن به هنجارها و ارزش‌هایی است که موردقبول آحاد جامعه است و سبب رشد و ارتقای شرایط فرهنگی، اجتماعی و همچنین بالندگی اقتصادی می‌شود. اعتماد، یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز مشارکت و همکاری میان اعضای جامعه است. اعتماد، مشارکت را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی سرعت بخشیده و تمایل افراد را برای همکاری با گروه‌های مختلف جامعه افزایش می‌دهد. اعتماد در زبان فارسی مترادف با تکیه کردن به کسی، واگذاشتن کار به کسی، اطمینان، وثوق، باور و اعتقاد، به کار گرفته می‌شود (عمید، ۱۳۶۰). عناصر اصلی اعتماد را صداقت، صراحت، اطمینان، تمایلات همکاری جویانه، سهم کردن و اعتماد نهادی تشکیل می‌دهند (زتونا، ۱۳۸۳).

اعتماد، مهم‌ترین انگیزه‌ای است که افراد را به داشتن ارتباط دوسویه یا چندسویه تشویق می‌کند. بسیاری از اندیشمندان اجتماعی، اعتماد را حسی می‌دانند که به تعاون و همکاری منجر می‌شود و فقط در این حالت است که انسان در عین تفاوت‌ها، قادر به حل مشکلات خواهد بود. اعتماد اجتماعی از جمله پدیده‌های اجتماعی است که در روابط و تعامل انسانی نقشی حیاتی ایفا می‌کند (میرفردی و احمدی، ۱۳۹۴). اعتماد و مشارکت، در افزایش رضایت از سطح زندگی و حتی افزایش امید به زندگی اثرگذار است (Newton, 2002). سرمایه اجتماعی بر روابط بین انسان و نهادها تأکید می‌کند (Bastelaer, 2002). سرمایه اجتماعی با افزایش همکاری در نیل به منافع عمومی، تسهیل کنش جمعی و ایجاد مشارکت و اعتماد در بین افراد جامعه نه تنها به کاستن از اختلافات می‌انجامد (Gülümser et al, 2012). به عقیده برخی از محققین مفهوم سرمایه

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۲۵)

اجتماعی می‌تواند در تشریح تفاوت‌های توسعه در داخل مناطق و بین مناطق بسیار تعیین‌کننده باشد (Shucksmith, 2000; Kajanoja and Simpura 2000).

تحقیقات تجربی جدید نشان داده است که جوامع روستایی با داشتن سرمایه اجتماعی (شبکه‌های اجتماعی و هنجارها و ارزش‌های همراه با روابط اجتماعی) موقعیت قوی‌تری برای حل مشاجرات و منازعات، تقسیم و به اشتراک‌گذاری اطلاعات مفید و اجرای موفق‌تر پروژه‌های توسعه را فراهم می‌سازد درحالی‌که فاکتورهای تولید سنتی (سرمایه طبیعی، فیزیکی و انسانی) نمی‌تواند به‌طور ضروری منجر به الگوهای مناسب رشد اقتصادی در سایر جوامع باشد (وودهوس، ۲۰۰۶). همچنین سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک موضوع اساسی در ادبیات توسعه است و اهمیت آن در تسهیلگری (ایجاد تسهیل) در فرایند توسعه به‌طور روزافزونی مورد توجه قرار گرفته است. با وجود این، بیشتر مباحث درباره سرمایه اجتماعی با ابهامات متعددی هم به لحاظ پیچیدگی مفهومی و هم دارا بودن ابعاد چندگانه همراه است و همچنین بیشتر واقعیت‌ها درباره آن ناملموس، غیرقابل مشاهده بوده و سنجش آن مشکل است (کلمن، ۱۹۹۰). بورديو سرمایه اجتماعی را مبنای سایر انواع سرمایه‌ها دانسته است. برای او هم سرمایه اجتماعی و هم سرمایه فرهنگی نشان‌دهنده تولید کار انباشته شده است که باید در عرصه اجتماعی مبادله شوند. از نظر بورديو، نظم و امنیت اجتماعی پایدار در وضعیتی شکل می‌گیرد که سرمایه اجتماعی به میزان زیادی وجود داشته باشد. همبستگی مبتنی بر سرمایه اجتماعی، توسعه سیاسی و اقتصادی را نیز به وجود می‌آورد که این دو، خود بر نظم اجتماعی تأثیر می‌گذارند؛ به‌عبارت‌دیگر، در جوامع توسعه‌یافته سیاسی و اقتصادی، جرائم و ناامنی‌های اجتماعی نیز کاهش می‌یابند؛ بنابراین، نظم اجتماعی به‌طور عمده از طریق هنجارهایی نظیر اعتماد اجتماعی، ارزش‌ها و جز آن به شکل بهتری تأمین و ماندگار می‌شود (حیدری ساریان، ۱۳۹۶).

توسعه یک فرایند یادگیری و تعامل است و سرمایه اجتماعی به‌عنوان روح و نرم‌افزار این فرایند از طریق مواردی مانند ایجاد اعتماد، تقویت انسجام، بهبود آگاهی و شناخت و مهارت برای شروع اجرای همکاری‌های جدید کمک می‌کند (lehot, 2001). یکی از چالش‌های امروز توسعه روستایی، عدم توجه به سرمایه اجتماعی روستاییانی است که به‌صورت هزاران خرده‌فرهنگ در پهنه جغرافیایی کشور ایران گسترده شده‌اند شناخت این سرمایه قطعاً روند برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی را برای متخصصان مربوطه تسهیل و مشارکت روستاییان را در اجرای بهتر برنامه به همراه دارد (سلمانی و همکاران، ۱۳۸۷).

امروزه اهمیت سرمایه اجتماعی به‌منظور رسیدن به توسعه روستایی، موضوع رو به رشد بسیاری از مطالعات در سالیان اخیر است، شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای به‌خصوص جوامع روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر، اعتماد متقابل (شهروندان و دولت) است که این سازه‌ها از مؤلفه‌های سازه‌ای سرمایه اجتماعی به شمار می‌آید. معمولاً زمانی که از مشکلات اقتصادی سخن به میان می‌آید، اغلب کمبود سرمایه فیزیکی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین معضلات نام برده می‌شود و از سرمایه اجتماعی هیچ سخنی به میان نمی‌آید این در حالی است که نیاز به سرمایه اجتماعی در شرایط رکود و تورمی که نیاز به اعتمادسازی است، بیش از هر سرمایه دیگری احساس می‌شود و می‌تواند بسیاری از معماهای لاینحل اجتماعی را از سر حرکات توسعه‌ای جامعه بردارد (صیدایی و همکاران، ۱۳۸۸). در این میان خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی شامل جنبه‌های قابل‌رؤیت و قابل‌لمس تر مفهوم سرمایه اجتماعی است جنبه ساختاری باعث ایجاد روابط افقی و عمودی در جامعه می‌شود و از این طریق سرمایه اجتماعی کل جامعه را تقویت می‌کند سرمایه اجتماعی را می‌توان در دو بعد مختلف درون و برون‌گروهی ارزیابی کرد. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تنها گروه‌های هم‌جنس را پیوند می‌زند و سرمایه برون‌گروهی به‌عنوان پل ارتباطی گروه‌های اجتماعی گوناگون تعریف شده است و اثر مثبتی بر رشد و سرمایه اجتماعی دارد. در بررسی سرمایه اجتماعی مشارکت و اعتماد دو بعد مهم و اساسی هستند که در تعامل دوسویه و داده و ستانده به یکدیگر سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهند (bodin and prell, 2011). اصولاً از شاخص‌های سرمایه اجتماعی می‌توان ابزاری جهت اجرای پروژه‌های دولتی در روستاها در نظر گرفت و برای مشارکت و دخالت دادن بخش‌های محروم روستایی در نهادها و نظامی حاکم بر زندگی آن‌ها در نظر گرفت، مادامی که

چنین رهیافت‌هایی بتواند در برخی از کشورها برای فعالیت‌ها در سطح محلی و منطقه‌ای ایجاد انگیزه نمایند، خواهد توانست در طراحی و اجرایی برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه روستایی مورد استفاده قرار گیرند (میسرا، ۱۳۶۶).

موضوع سنجش میزان اعتماد، انسجام و مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه از دو جنبه نظری و کاربردی حائز اهمیت است، هم تحقیقی بنیادی است و موجب شناخت بیشتر این بعد از جامعه‌شناسی می‌شود و هم کاربردی است و می‌توان با شناخت متغیرهای مؤثر بر اعتماد و مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه از نتایج آن در برنامه‌ریزی روستایی و سیاست‌گذاری آن استفاده کرد. در این راستا می‌توان گفت به‌طور کلی اهمیت اعتقاد متقابل در تعاملات اجتماعی و مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه روستا تا بدان حد است که می‌توانیم بگوییم که اگر اعتماد و مشارکت میان اعضای جامعه روستایی نباشد و یا اندک باشد تعاملات و روابط میان افراد جامعه از تنظیم خارج می‌شود و روابط پایدار میان اعضای جامعه کمتر برقرار می‌شود.

وجود ویژگی‌های خاص و تغییرات اقتصادی و اجتماعی وسیع بستری اعتمادی فزاینده را در کشور پدید آورده است. پیدایش ارزش‌ها و نیازهای جدید منجر به بالا رفتن سطح نیازها شده و از طرف دیگر امکان دستیابی به این ارزش‌ها و نیازها محدود گردیده است. عدم تطبیق ابعاد مختلف پایگاه و از جمله ثروت، قدرت، منزلت و دانش که به دنبال رشد و گسترش عواملی چون شهرنشینی، تحصیلات و غیره فراهم می‌آید، انتظارات، توقعات و مطالباتی را به وجود می‌آورد که اجابت آن از عهده بسیاری از جوامع خارج است (جلیبی، ۱۳۷۹).

سرمایه اجتماعی دارای دو بعد ساختاری و کیفیتی (کارکردی) است که در این پژوهش به بعد کارکردی آن توجه شده است در این بعد و در رابطه با پدیده‌هایی نظیر ارزش‌ها، نگرش‌ها، تعهدات، مشارکت و اعتماد است و ماهیت روابط اجتماعی را در برمی‌گیرد. به عبارت دیگر درحالی که بعد ساختاری بر این امر متمرکز می‌شود که آیا افراد با هم در ارتباط هستند یا خیر، بعد کیفیت بر ماهیت و کیفیت این روابط متمرکز است و میزان و کیفیت آن را مورد سنجش قرار می‌دهد (ریعی و صادق زاده، ۱۳۹۰).

از سوی دیگر محققان توانمندسازی عواملی نظیر ارتباط با دیگران، دسترسی به اطلاعات، مسئولیت‌پذیری و رضایت شغلی، گسترش تشکلهای خودجوش در جوامع محلی و طرز فکر خلاق و نوآور را از عوامل اساسی توانمندسازی می‌دانند (Antonio & et-al, 2014: 251-257). یکی از مؤلفه‌های اصلی توان‌بخشی توانمندسازی مبتنی بر جامعه است که بر اهمیت توانمند

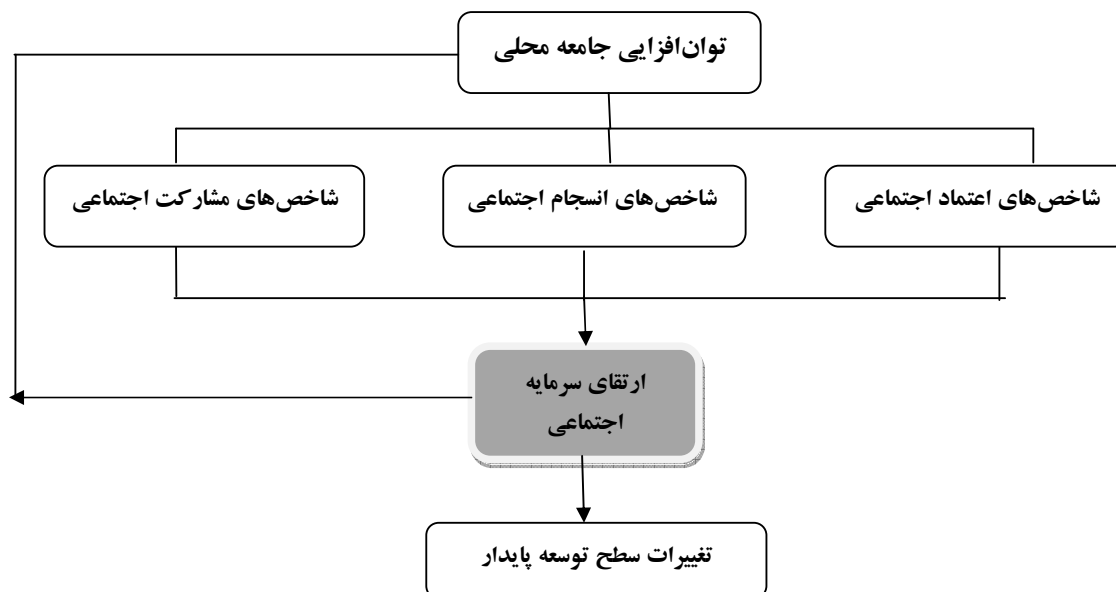
شدن افراد ناتوان، خانواده و جامعه محلی آنان تأکید دارد (محمدی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱)

بنابراین، برای توانمندسازی تعاریف بسیار متنوعی وجود دارد که آن‌ها را به سه گروه تقسیم می‌توان تقسیم کرد: گروه اول تحقیقاتی هستند که توانمندسازی را مساوی با تغییر در سازوکارهای توزیع می‌دانند؛ مانند دسترسی بالاتر به خدمات و کالا (Jacobs, 1992: 41) یا افزایش فرصت‌ها برای شرکت در فعالیت‌های سیاسی (Mcclendon, 1993: 145-147; Ragalado & Martinez, 1991: 136). گروه دوم تحقیقاتی هستند که روی تغییرات متمرکز شده‌اند. در این گروه، این باور وجود دارد که وقتی توانمندسازی اتفاق می‌افتد که نیازها و دانش افراد در فرایند تصمیم‌گیری دخالت داده شود و قدرت لازم به جامعه انتقال یابد (Young, 1990: 169-177; Tinker, 1990, 570-576; Lake, 1994: 423-442; Allen, 1993: 223-245). گروه سوم تحقیقاتی هستند که در آن‌ها، از افزایش توانایی‌ها به معنای کسب مهارت‌های جدید صحبت می‌شود؛ به‌طوری که این مهارت‌ها به افراد جامعه انتقال یابد تا فعالانه محیط خود را کنترل کنند و از توانمندی‌های خود برای بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی بهره‌مند شوند (Babaer, 1984: 541; Boyte, 1989: 741; Rapport, 1986: 1-7; Zimmerman, 1990: 169-177). بنابراین توانمندسازی یکی از اهداف توسعه از دیدگاه عدالت‌محور و انسانی است و به معنای افزایش شناخت، قابلیت اعتماد، افزایش حق انتخاب، افزایش مهارت و افزایش قدرت کنترل بر عوامل تهدیدزای محیطی است (وحیدی ساریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴)

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۲۷)

رویکردی که در طرح توان‌افزایی جامعه محلی مدنظر قرار دارد رویکرد توانمندسازی اجتماعی با تقویت سرمایه اجتماعی است این رویکرد بیان می‌کند که دستیابی به توسعه پایدار در جوامع محلی بدون مشارکت فکری و اقتصادی خانوارها امکان‌پذیر نیست. در این رویکرد چهار گام اساسی مدنظر قرار دارد. ۱- آگاه‌سازی و ایجاد اعتماد: در این مرحله اعضای جامعه برای شناسایی مشکلات و پیدا کردن راه‌حل‌های توانمند تشویق و آموزش داده می‌شوند. ۲- بسیج اجتماعی: در این مرحله مردم برای برخورد با مشکلات، توانمند می‌شوند. این فرایند شامل، «ایجاد تغییرات نگرشی و رفتاری در جامعه محلی»، «حمایت و تشویق»، «فعالیت‌های جمعی و اشتراکی»، «ایجاد و تقویت گروه و سازمان شبه رسمی» و «توسعه و اعتلای نقش رهبری در جامعه» است. گام ۳- تجزیه و تحلیل مشارکتی، است این گام با حضور همه افراد جامعه محلی اجرایی می‌شود در این مرحله وجود تسهیلگران آموزش دیده لازم و ضروری است و گام ۴- پایش و ارزیابی، اقدامات است که به وسیله کارشناسان خارجی به صورت منظم و سیستماتیک انجام می‌پذیرد.

بنابراین در تحقیق حاضر توان‌افزایی جامعه محلی با رویکرد تقویت سرمایه اجتماعی بر پایه سه مؤلفه اصلی سرمایه اجتماعی یعنی مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی به عنوان مؤلفه‌های تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند. چراکه بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و سرمایه‌های اجتماعی برای توانمندی و تحرک اجتماعی در پرتو آموزش و جامعه‌پذیری بیشتر امکان‌پذیر می‌شود. طبق دیدگاه یادگیری، رفتار آموختنی است و فرد می‌تواند رفتار اجتماعی را با کمک فرایند الگوسازی و مشاهده دیگران یاد بگیرد (سلیمی و داوری، ۱۳۹۵). بر این اساس مدل مفهومی زیر برای انجام پژوهش ارائه شده است.

شکل ۲: مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

تحقیق حاضر به ارزیابی نقش طرح توان‌افزایی در شاخص‌های سرمایه اجتماعی در جوامع محلی می‌پردازد. برای اجرای این تحقیق از دو روش معمول در تحقیقات علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی و توسعه روستایی به نام‌های روش اسنادی و روش میدانی (پیمایشی) استفاده شده است. در روش اسنادی جهت تدوین چارچوب نظری تحقیق، از مطالعات قبلی و نظریات جامعه‌شناسی و توسعه روستایی در تحلیل اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی در طرح‌های توسعه روستایی استفاده شده و پس از ارزیابی تحقیقات و

نظریات مرتبط با موضوع از یک طرف و شناخت وضعیت فعلی جامعه به تدوین شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق پرداخته شد؛ و برای ارزیابی و بررسی شاخص‌ها از روش کمی استفاده شده است. در این روش از طریق پیمایش به سنجش سرمایه اجتماعی روستاییان و دو دوره قبل از اجرای طرح (خرداد ۱۳۹۸) و بعد از اجرای طرح (خرداد ۱۳۹۹) و مقایسه آن‌ها و نقش آن در توسعه جامعه محلی با دو معیار ذهنی و عینی پرداخته شده است. روش بررسی در ارزیابی شاخص‌های از نوع توصیفی - تحلیلی است و ابزار گردآوری اطلاعات این تحقیق شامل مطالعات میدانی و به کارگیری پرسشنامه است در تحقیق حاضر جهت جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل و بررسی شاخص‌های اصلی هدف طرح توان‌افزایی بخش احمدی پرسشنامه طراحی شده است؛ این پرسشنامه‌ها شامل سؤالاتی (سؤالات بسته) در مقیاس‌های مختلف اسمی، ترتیبی، فاصله‌ای و نسبی است. در این پرسشنامه‌ها به بررسی ویژگی‌های عمومی فردی (جنسیت، شغل، سن و سطح تحصیلات)، بعد خانوار و نحوه سکونت اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت و شاخص‌های اصلی هدف طرح توان‌افزایی در سرمایه اجتماعی یعنی وضعیت اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و میزان مشارکت پرداخته شده است. روایی (اعتبار صوری) پرسش‌نامه‌های تحقیق حاضر، توسط خبرگان و متخصصان حوزه علوم انسانی و اجتماعی و اعضای هیئت علمی جهاد دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز از طریق آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۲۸ به دست آمده است که گویای پایایی مناسب پرسشنامه است. پرسشنامه با کمک تسهیلگران جامعه محلی جهت تکمیل اطلاعات مورد نیاز از اعضای صندوق آبادانی و پیشرفت روستاها توزیع و تکمیل گردید. جامعه آماری پژوهش ۳۰ روستای هدف طرح در بخش احمدی هرمزگان است که پرسشنامه‌ها به روش طبقه‌بندی متناسب بر اساس میزان گروه‌ها و اعضای عضو صندوق در هر روستا توزیع شد.

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های به دست آمده، با توجه به شرح خدمات طرح توان‌افزایی از تحلیل کمی استفاده شده است. در تحقیق حاضر اطلاعاتی که از اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت در محدوده مورد مطالعه به دست آمده است مورد تحلیل قرار می‌گیرند. همچنین، جهت تحلیل کمی داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. آمار توصیفی شامل ابزارها و روش‌هایی برای توصیف مجموعه‌ای از مشاهدات است. در این پژوهش از روش‌های آماری توصیفی شامل جدول توزیع فراوانی، نمایش گرایش به مرکز و اندازه‌های پراکندگی (میانگین، واریانس و انحراف معیار) و آمار استنباطی استفاده شده است.

قلمرو مکانی این تحقیق شامل ۳۰ روستای هدف طرح توان‌افزایی بخش احمدی در دو دهستان احمدی و کوهشاه است. جمعیت اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت این بخش تا مرحله انجام طرح توان‌افزایی برابر با ۲۵۴۲ عضو و ۲۲۲ گروه بود که جامعه آماری این تحقیق را شامل می‌گردد همچنین این مطالعه در مهرماه و آبان ماه انجام شده است. با توجه به اهداف طرح توان‌افزایی و موضوع مورد بررسی (بررسی تغییرات سرمایه اجتماعی در بین اعضای صندوق‌های آبادانی و پیشرفت) برای تعیین حجم نمونه تصادفی به منظور تکمیل پرسشنامه‌ها در سطح هر روستا، در مرحله اول از طریق فرمول کوکران و فرمول تعدیل آن برای جامعه آماری با سطح اطمینان ۹۵٪ درصد و دقت احتمالی ۵ درصد و پیش برآورد واریانس $S^2 = ۰/۲۵$ حجم نمونه برابر $(n=341)$ در نظر گرفته شد.

$$(s^2 = p \cdot q)$$

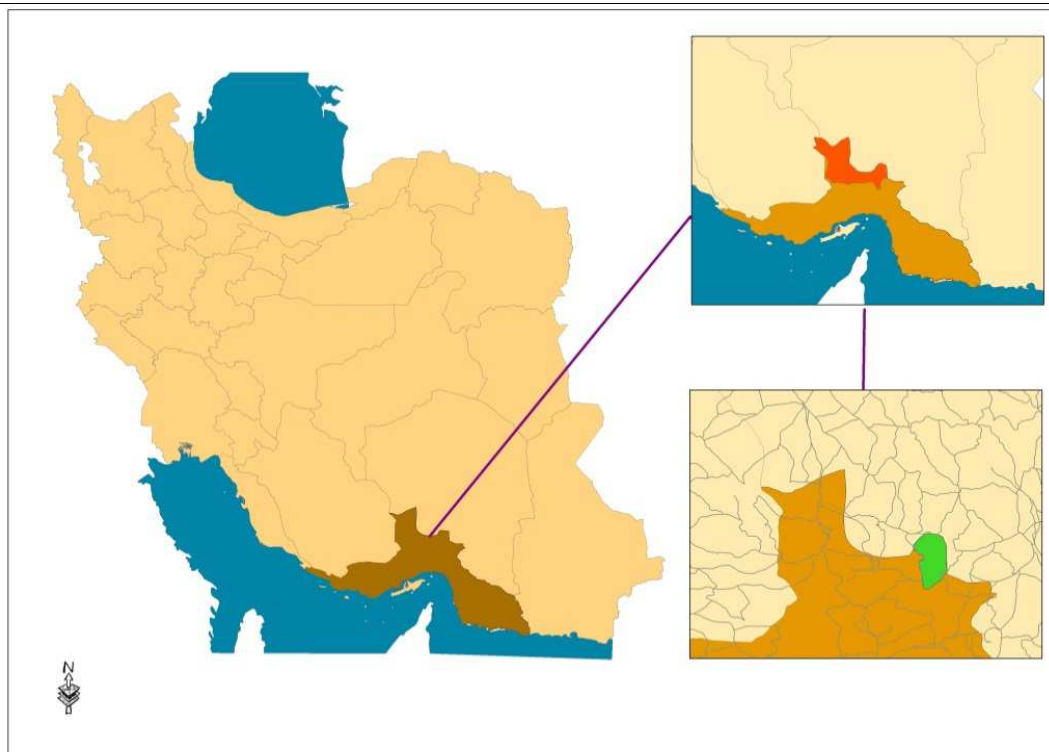
$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot s^2}{N \cdot d^2 + t^2 \cdot s^2} \approx 341$$

سپس در مرحله دوم، روستاهای هر بخش بر اساس تعداد گروه‌های عضو صندوق به نسبت توزیع بین آن‌ها صورت گرفت.

جدول ۱: جدول توزیع فراوانی پرسشنامه‌ها در روستاهای هدف

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۲۹)

ردیف	نام روستا	تعداد	ردیف	نام روستا	تعداد	ردیف	نام روستا	تعداد
۱	گل پرک	۲۱	۸	چاه بنه	۱۱	۱۰	توشهر	۱۰
۲	بندان	۲۲	۷	آبید	۱۲	۱۲	خرایی بالا	۱۲
۳	شیخ عالی	۲۳	۵	کلیتویه	۱۳	۲۲	سراح	۲۲
۴	حسن آباد	۲۴	۲۴	پور	۱۴	۱۰	جلالی	۱۰
۵	گیشاب	۲۵	۱۶	حشم بلم	۱۵	۶	چاه میر	۶
۶	رزدر	۲۶	۷	میرحسینی	۱۶	۱۳	درموتویه	۱۳
۷	بررود	۲۷	۷	پاشخ	۱۷	۵	باغ چنار	۵
۸	مازگرد	۲۸	۹	بانگود	۱۸	۳۳	چاله مورت	۳۳
۹	احمد آباد	۲۹	۹	سرپلم	۱۹	۱۰	چاله الیاس	۱۰
۱۰	جغان	۳۰	۵	بیدوئیة کوچین	۲۰	۱۲	چک چک	۱۲

نقشه ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه در استان و شهرستان

به منظور تحلیل و بررسی شاخص‌های اصلی هدف طرح توان‌افزایی، به تدوین گویه‌های مربوطه پرداخته شد. انتخاب و تبیین گویه‌های شاخص‌های اصلی پژوهش وضعیت اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و میزان مشارکت در هر روستا، با توجه به ادبیات موضوع (سرمایه اجتماعی) و ویژگی‌های جغرافیایی و فرهنگی بخش احمدی انجام شد.

در مطالعه حاضر از شاخص‌های کلیدی سرمایه اجتماعی یعنی (اعتماد، انسجام و مشارکت) که از یک طرف دربرگیرنده بقیه فاکتورهای سرمایه اجتماعی هستند و از طرفی مکمل یکدیگرند، مورد بررسی قرار گرفت. در زیر به معرفی این شاخص‌های پرداخته شده و در جدول ادامه فاکتورهای مورد بررسی نشان داده شده است.

۱. مشارکت اجتماعی به معنای شرکت فعالانه و ارادی (مستقیم و غیرمستقیم) انسان‌ها در حیات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و به‌طور کلی تمامی ابعاد زندگی است (طالب و نجفی، ۱۳۸۹).
۲. انسجام اجتماعی، به چگونگی روابط بین فرد و جامعه می‌پردازد و معطوف به بررسی، تبیین، چرایی و کم‌وکیف روابط متقابل فرد و جامعه است (زکی، ۱۳۹۵: ۵۴). انسجام اجتماعی به مفهومی دلالت دارد که بر پایه آن در سطح گروه یا جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته‌اند و به‌طور متقابل به یکدیگر نیازمند هستند، انسجام اجتماعی نوعی احساس ارتباط، گرایش و تعامل با دیگران است (بیرو، ۱۳۶۶: ۱۲۴).
۳. اعتماد اجتماعی دلالت بر انتظارات و تعهدات اکتسابی و تأییدشده به لحاظ اجتماعی دارد که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به نهادهای مربوطه به زندگی اجتماعی‌شان دارند اعتماد دارای دو بعد امنیت شخصی، انتظار همکاری و سود متقابل است (کیانی و میرزاپور، ۱۳۸۸). به‌طوری‌که شاخص‌های اصلی ذکرشده و گویه‌های آن به شرح جدول شماره ۲ سنجیده شده است.

جدول ۲: متغیرها، شاخص‌ها و گویه‌های عملیاتی تحقیق

متغیر	شاخص	گویه و معرف‌ها
اعتماد اجتماعی		۱- میزان مراجعه و همکاری مردم با یکدیگر ۲- میزان امانت دادن ابزار و وسایل زندگی
		۳- میزان پایبندی به قول و قرار ۴- میزان تمایل برای ضمانت کردن یکدیگر ۵- میزان قرض دادن پول ۶- میزان اعتماد به شورا و دهیار ۷- میزان اعتماد به دستگاه‌های دولتی
		۸- میزان اعتماد به نیروهای نظامی و امنیتی ۹- میزان اعتماد به نهادهای عمومی ۱۰- میزان اعتماد به روحانیون و نهادهای مذهبی
سرمایه اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۱- میزان مشارکت اهالی در حل مسائل و مشکلات ۲- میزان مشارکت در فعالیت‌های خیریه ۳- میزان مشارکت زنان در حل مشکلات روستا ۴- میزان مشارکت اهالی با شورا و دهیار ۵- میزان مشارکت شورا و دهیار با مردم ۶- میزان مشارکت اهالی در کارهای جمعی ۷- میزان مشارکت در ساخت مدرسه ۸- میزان مشارکت اهالی در صندوق‌های خانوادگی و قرض‌الحسنه روستا ۹- میزان مشارکت در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی
		۱- ارتباط و تعامل با بزرگ روستا ۲- میزان تعامل مردم با شورا و دهیار ۳- میزان کمک مردم به هم در گرفتاری ۴- میزان نزاع و درگیری ۵- میزان داوطلبی برای کمک در مشکلات ۶- تفاوت سطح اجتماعی ۷- میزان مشورت مردم با یکدیگر ۸- میزان روابط صمیمانه با هم ۹- میزان پایبندی به آداب و رسوم مذهبی
	انسجام اجتماعی	

بحث و نتایج

در این پژوهش یکی از شاخص‌های مورد بررسی جنسیت جامعه آماری بود از جامعه آماری پژوهش در بخش احمدی ۵۶.۹ درصد پاسخگویان را مرد و ۴۲.۶ درصد پاسخگویان را زنان تشکیل می‌دهند. بررسی سن پاسخگویان جامعه آماری بیانگر آن است که در بین پاسخگویان ۴۵.۴۵ درصد آن‌ها در رده سنی ۲۱ تا ۳۵ سال قرار دارند و رده سنی ۳۶-۴۵ سال با ۲۳.۴۶ درصد بیشترین

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۳۱)

فراوانی و درصد را دارا است. این امر نشان می‌دهد که بیشتر کسانی که عضو صندوق آبادانی و پیشرفت روستاها هستند در گروه سنی جوانان و سن اشتغال قرار دارند. سطح تحصیلات پاسخگویان نشان می‌دهد که بیشترین افراد پاسخگو و عضو صندوق آبادانی و پیشرفت روستاها دارای تحصیلات دیپلم با ۲۹.۹ درصد و در رده بعدی تحصیلات ابتدایی با ۲۳.۵ درصد قرار دارند همچنین افراد دارای تحصیلات عالی و کارشناسی و بالاتر با ۱۹.۶ درصد تعداد قابل توجهی را دارا هستند. بررسی وضعیت شغلی پاسخگویان نشان داد که بیشترین تعداد زنان خانه‌دار هستند دلیل این امر اینکه نیمی از جامعه آماری را زنان عضو صندوق تشکیل می‌دهد که زنان روستاها بیشتر به شغل خانه‌داری مشغول هستند این گروه ۳۱.۴ درصد را شامل می‌شود. در رده بعدی سایر مشاغل از جمله مشاغل آزاد و یا مشاغلی غیر از کشاورزی و دامداری که بیشتر نخل داری و باغداری و یا کارگری در شهرهای حاجی‌آباد، بندرعباس و یا ارزوئیه است را با ۳۰.۵ درصد شامل شده است. رده بعدی کشاورزان و دامداران با ۱۲.۳ درصد از جامعه آماری هستند. مؤلفه دیگری که مورد بررسی قرار گرفت تعداد خانوارهای ساکن در یک واحد مسکونی روستایی بود. در این بررسی مشخص شد نزدیک به ۷۳.۶ درصد خانوارهای روستایی به صورت تک خانواری در یک واحد مسکونی زندگی می‌کنند و فرزندان بعد از ازدواج دارای خانه و ملک مسکونی جداگانه می‌شوند و در حدود ۱۵.۸ درصد نیز در یک واحد مسکونی دو خانوار یا بیشتر زندگی می‌کنند.

یافته‌های استنباطی

به منظور پاسخگویی به سؤال تحقیق و در راستای ارزیابی نقش طرح توان‌افزایی در سرمایه اجتماعی، مطالعه در دو مقطع (خرداد و تیرماه ۱۳۸۸ و ۱۳۹۹) به انجام رسید. در این قسمت به تحلیل یافته‌های پژوهش و بررسی نقش آن‌ها در سرمایه اجتماعی پرداخته می‌شود.

الف) اعتماد اجتماعی

در راستای سنجش و ارزیابی وضعیت ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی در افزایش یا کاهش سرمایه اجتماعی مطالعه در دو مقطع زمانی قبل از ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی و یک سال بعد از ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی در جامعه روستایی هدف انجام پذیرفت. بررسی وضعیت اعتماد اجتماعی در قبل از ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی بیانگر آن است که اعتماد به نهاد روحانیون و نهادهای مذهبی با میانگین ۴/۹ در بهترین وضعیت اعتمادی در قبل از ایجاد صندوق‌ها قرار دارد و میزان پایبندی به قول و قرار و میزان اعتماد به شورا و دهیاری با میانگین ۳/۷ درصد دارای وضعیت مناسبی است کمترین میزان اعتماد در بحث ضمانت برای وام یکدیگر است که با ۲/۹ در پایین‌ترین سطح قرار دارد. در جدول زیر وضعیت شاخص‌های سنجش اعتماد اجتماعی در روستاهای بخش احمدی در قبل از ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی نشان داده شده است.

جدول ۳: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی (خرداد ۱۳۸۸)

نتایج		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۷۶۵	۳/۴	میزان همکاری مردم با یکدیگر
۰/۸۳۰	۳/۴	میزان امانت دادن ابزار و وسایل زندگی
۰/۷۵۱	۳/۸	میزان پایبندی به قول و قرار
۰/۹۹۷	۲/۹	میزان تمایل برای ضمانت کردن یکدیگر

۳۲) مطالعات پایداری و توسعه سکونتگاههای همساز با اقلیم / سال اول، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱

۰/۷۰۸	۳	میزان قرض دادن پول
۰/۸۸۹	۳/۷	میزان اعتماد به شورا و دهیار
۰/۹۶۸	۳/۴	میزان اعتماد به دستگاه‌های دولتی
۰/۹۹۴	۳/۶	میزان اعتماد به نیروهای نظامی و امنیتی
۰/۸۹۸	۳/۶	میزان اعتماد به نهادهای عمومی
۰/۷۶۷	۴/۹	میزان اعتماد به نهاد روحانیون و نهادهای مذهبی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بررسی و تحلیل یافته‌های پرسشنامه در دور دوم و بعد از ایجاد صندوق‌های توان‌افزایی نشان می‌دهد که همانند دور اول اعتماد به نهاد روحانیون و نهادهای مذهبی با میانگین ۳.۹ در بالاترین سطح در گویه‌های اعتماد اجتماعی قرار دارد، در این دور میزان اعتماد به نیروهای نظامی و امنیتی افزایش داشته است و در رده دوم قرار گرفته است و همچنین میزان اعتماد به نهادهای عمومی وضعیت مناسب‌تری پیدا کرده است. به‌طور کلی در بعد از اجرای طرح میزان اعتماد اجتماعی مردم بالاتر رفته است و تمامی میانگین‌ها از حد وسط بالاتر بوده است و رشد خوبی داشته است، همچنین در این بین شاخص اعتماد به شورا و دهیار و شاخص تمایل برای ضمانت وام نیز افزایش پیدا کرده است، گویا صندوق‌های توان‌افزایی توانسته است به‌عنوان پشتیبانی مالی برای افراد جایگاه خود را به دست آورد.

جدول ۴: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در بعد از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی

(خرداد ۱۳۹۹)

نتایج		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۸۱۸	۳.۵	میزان همکاری مردم با یکدیگر
۰/۷۷۸	۳.۶	میزان امانت دادن ابزار و وسایل زندگی
۱/۹۳۶	۳.۶	میزان پایبندی به قول و قرار
۲/۵۶۲	۳.۰	میزان تمایل برای ضمانت کردن یکدیگر
۰/۷۹۴	۳.۰	میزان قرض دادن پول
۰/۸۸۲	۳.۷	میزان اعتماد به شورا و دهیار
۰/۸۸۰	۳.۴	میزان اعتماد به دستگاه‌های دولتی
۰/۸۸۱	۳.۸	میزان اعتماد به نیروهای نظامی و امنیتی
۰/۸۵۸	۳.۶	میزان اعتماد به نهادهای عمومی
۰/۷۶۳	۳.۹	میزان اعتماد به نهاد روحانیون و نهادهای مذهبی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

(ب) مشارکت اجتماعی

در بررسی شاخص‌های مورد بررسی در بعد مشارکت اجتماعی مشخص گردید که شاخص کلی مشارکت در حد متوسط قرار دارد و بهترین و بیشترین میانگین مشارکت، مشارکت اهالی در کارهای جمعی روستا با میانگین ۴.۴ است و در رده دوم مشارکت اهالی با شورا و دهیاری است که با میانگین ۳.۹ وضعیت مناسبی دارد. کمترین میزان میانگین در مشارکت میزان مشارکت اهالی در صندوق‌های قرض‌الحسنه خانوادگی و غیررسمی در روستا با میانگین ۳ درصد است. در جدول زیر اطلاعات میانگین و انحراف

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۳۳)

معیار شاخص‌های مورد بررسی در مشارکت اجتماعی اهالی روستایی بخش احمدی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی نشان داده شده است.

جدول شماره ۵: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی (خرداد ۱۳۸۸)

اعضای صندوق		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۹۶۹	۳/۲	میزان مشارکت اهالی در حل مسائل و مشکلات
۱/۰۰۰	۳/۲	میزان مشارکت در فعالیت‌های خیریه و عام‌المنفعه
۰/۹۶۱	۳/۳	میزان مشارکت زنان در حل مشکلات روستا
۰/۸۱۹	۳/۹	میزان مشارکت اهالی با شورا و دهیار
۰/۹۴۰	۳/۵	میزان مشارکت شورا و دهیار با مردم
۰/۶۷۸	۴/۴	میزان مشارکت اهالی در کارهای جمعی
۰/۹۸۹	۳/۳	میزان مشارکت در ساخت مدرسه
۱/۰۴۹	۳/۰	میزان مشارکت اهالی در صندوق‌های خانوادگی (غیررسمی)
۰/۹۳۲	۳/۵	میزان مشارکت در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بعد از اجرای طرح توان‌افزایی و شروع بکار صندوق‌های و انجام ارزیابی دور دوم بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مشارکت اجتماعی در جدول زیر نشان داده شده است. مقایسه مشارکت اجتماعی این دور و دور قبل نشان می‌دهد که در این دور نیز مشارکت در کارهای جمعی با میانگین بالاتر از ۳ و همانند دور اول با متوسط میانگین ۴ و در حد ۴.۱ بالاترین میزان مشارکت را دارا است همچنین مشارکت در مشارکت اهالی با شورا و دهیار همانند دور اول با میانگین ۳.۸ در رتبه دوم قرار دارد. تنها تفاوت آن با دوره اول در میزان مشارکت اهالی در ساخت مدرسه است که کاهش پیدا کرده و عضویت آن‌ها در صندوق‌های خانوادگی و همکاری گروهی فامیلی آن‌ها افزایش یافته است. نتایج بررسی پرسشنامه‌ها در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۶: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی (خرداد ۱۳۸۸)

اعضای صندوق		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۹۵۰	۳.۳	میزان مشارکت اهالی در حل مسائل و مشکلات
۰/۸۰۴	۳.۱	میزان مشارکت در فعالیت‌های خیریه و عام‌المنفعه
۰/۸۶۰	۳.۴	میزان مشارکت زنان در حل مشکلات روستا
۰/۷۷۰	۳.۸	میزان مشارکت اهالی با شورا و دهیار
۰/۹۰۱	۳.۵	میزان مشارکت شورا و دهیار با مردم
۰/۶۷۱	۴.۱	میزان مشارکت اهالی در کارهای جمعی
۰/۹۵۲	۳.۰	میزان مشارکت در ساخت مدرسه

۰/۸۲۴	۳.۲	میزان مشارکت اهالی در صندوق‌های خانوادگی (غیررسمی)
۰/۹۳۲	۳.۳	میزان مشارکت در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

ج) انسجام اجتماعی

زندگی اجتماعی بخصوص در جوامع محلی در تمامی مراحل توسعه با نوعی از انسجام اجتماعی همراه است. انسجام اجتماعی شرایطی است که اعضای جامعه برای تشکیل یک نظام معنادر، با یکدیگر همکاری و تعامل داشته و به توسعه توانایی‌های جامعه کمک می‌کنند. در جوامع روستایی معمولاً به دلایل خویشاوندی و روابط نزدیک انسجام اجتماعی در سطح قابل قبولی قرار دارد. در این پژوهش بررسی شاخص‌های انسجام اجتماعی در دوره قبل و بعد از اجرای طرح انجام پذیرفت. در بررسی شاخص‌های انسجام اجتماعی مشخص گردید که شاخص کلی انسجام در حد متوسط و بالاتر از میانگین نظری قرار دارد. بهترین و بیشترین میانگین انسجام در دوره قبل از اجرای طرح، میزان پایبندی به آداب و رسوم قومی و مذهبی با میانگین ۳/۸ است و در رده دوم میزان ارتباط و تعامل با ریش‌سفیدان و بزرگان روستا با میانگین ۳/۵ قرار دارد. کمترین میزان میانگین همبستگی و انسجام در جامعه محلی میزان مشورت اهالی در کارها با یکدیگر با میانگین ۲/۴ و میزان داوطلبی در کارهای جمعی و حل مشکلات روستا با میانگین ۲/۹ است. در جدول زیر اطلاعات میانگین و انحراف معیار شاخص‌های مورد بررسی در انسجام اجتماعی اهالی روستایی بخش احمدی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی نشان داده شده است.

جدول ۷: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی (خرداد ۱۳۸۸)

اعضای صندوق		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۹۸۴	۳.۵	میزان ارتباط و تعامل با بزرگ روستا
۰.۹۴۷	۲.۸	میزان تعامل مردم با شورا و دهیار
۰/۹۵۵	۳.۱	میزان کمک مردم به هم در گرفتاری
۰/۸۷۱	۳.۰	میزان نزاع و درگیری اهالی با یکدیگر
۰/۹۲۴	۲.۹	میزان داوطلبی برای کمک در مشکلات
۰/۷۴۶	۳.۱	میزان تفاوت سطح اجتماعی
۰/۸۵۷	۲.۴	میزان مشورت مردم با یکدیگر
۰.۹۶۴	۳.۴	میزان روابط صمیمانه با یکدیگر
۰/۸۸۷	۳.۸	میزان پایبندی به آداب و رسوم مذهبی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بعد از اجرای طرح توان‌افزایی و شروع بکار صندوق‌های و انجام ارزیابی دور دوم، بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های انسجام اجتماعی در جدول زیر نشان داده شده است. مقایسه میزان انسجام اجتماعی در این دوره نشان داده که انسجام و همبستگی در جامعه روستایی افزایش پیدا کرده است. به طوری که میانگین تمامی شاخص‌ها از میانگین نظری (۳) بالاتر نشان می‌داد و حاکی از

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۳۵)

افزایش انسجام اجتماعی بود، در این دوره میزان روابط صمیمانه با افزایش به رده دوم رسیده بود و بعد از میزان پابندی به آداب و رسوم مذهبی با میانگین ۳/۷ قرار داشت. همچنین میزان مشورت اهالی با یکدیگر و میزان تعامل با شورا و دهیار روستا نیز با میانگین ۳/۶ در رده‌های سوم و چهارم قرار گرفته بود. در جدول (۸) میزان میانگین و انحراف معیار شاخص‌های انسجام اجتماعی در بعد از اجرای طرح نشان داده شده است.

همچنین به منظور بررسی تأثیر اجرای طرح در تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه جامعه محلی از سه مؤلفه اصلی سرمایه اجتماعی (اعتماد، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی) استفاده شد. با توجه به نرمال بودن شاخص‌های مورد مطالعه از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. به این منظور مقادیر شاخص‌های مورد مطالعه با میان نظری (عدد ۳) مقایسه گردید است. نتایج این آزمون با توجه به سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰.۰۵ بیانگر آن است که اجرای طرح توان‌افزایی توانسته است با مؤلفه انسجام اجتماعی با میانگین ۳.۶۵، اعتماد اجتماعی با میانگین ۳.۵۷ و مشارکت اجتماعی با میانگین ۳.۴۵ مؤثر واقع شود. در مجموع نقش اجرای طرح در توسعه جامعه محلی با میانگین ۳.۵۵ بالاتر از میانه نظری ارزیابی شده است. مثبت بودن مقدار حداقل و حداکثر در تمامی شاخص‌های مورد مطالعه بیانگر آن است که میانگین جامعه در سه شاخص مورد مطالعه بیشتر از آزمون است که این مسئله بیانگر این است که طرح توان‌افزایی نقش مؤثری را در توسعه جامعه محلی ایفا نموده‌اند.

جدول ۸: بررسی وضعیت شاخص‌های اعتماد اجتماعی در قبل از اجرای طرح توان‌افزایی جامعه محلی (خرداد ۱۳۸۸)

اعضای صندوق		گویه و معرف
انحراف معیار	میانگین	
۰/۹۶۶	۳.۵	میزان ارتباط و تعامل با بزرگ روستا
۰/۹۱۲	۳.۶	میزان تعامل مردم با شورا و دهیار
۰/۸۹۱	۳.۴	میزان کمک مردم به هم در گرفتاری
۰/۸۶۵	۳.۱	میزان نزاع و درگیری اهالی با یکدیگر
۰/۹۴۳	۳.۲	میزان داوطلبی برای کمک در مشکلات
۰/۹۵۱	۳.۴	میزان تفاوت سطح اجتماعی
۰/۸۸۹	۳.۶	میزان مشورت مردم با یکدیگر
۰/۸۷۸	۳.۷	میزان روابط صمیمانه با یکدیگر
۰/۹۸۰	۳.۸	میزان پابندی به آداب و رسوم مذهبی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۹: بررسی نقش و عملکرد صندوق‌ها در توسعه جامعه محلی

Confidence 95% interval of the difference		اختلاف میانگین	میزان معنی‌دار ی	آماره T	انحراف معیار	میانگی ن	مؤلفه‌های مورد بررسی
upper	lower						
۰.۷۷۱	۰.۲۸۵	۰.۵۳۱	۰.۰۰۰	۴.۴۰۱	۰.۷۸۶	۳.۶۵	انسجام اجتماعی
۰.۸۷۵	۰.۳۷۸	۰.۶۳۵	۰.۰۰۰	۵.۱۳۴	۰.۸۰۴	۳.۵۷	اعتماد اجتماعی

۰.۷۱۹	۰.۱۷۱	۰.۴۴۴	۰.۰۰۰	۳.۳۰۱	۰.۸۸۵	۳.۴۵	مشارکت اجتماعی
۰.۶۵۸	۰.۲۱۲	۰.۵۱۷	۰.۰۰۰	۴.۵۲۶	۰.۷۳۳	۳.۵۵	عملکرد کلی طرح

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در ادامه برای بررسی میزان همبستگی شاخص‌های سرمایه اجتماعی با توسعه در بین سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. همان‌گونه که در جدول شماره ۱۲ نشان داده شده است ضریب همبستگی ۰/۴۶۵ بین مؤلفه اعتماد اجتماعی با سرمایه اجتماعی وجود دارد و بین مؤلفه مشارکت اجتماعی با ضریب همبستگی ۰/۴۲۱ با سرمایه اجتماعی برقرار است همچنین بین مؤلفه‌های انسجام اجتماعی با سرمایه اجتماعی با ضریب همبستگی ۰/۴۸۳ رابطه برقرار است و نشان‌دهنده وجود رابطه معنی‌دار هستند. این موارد بیانگر آن است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تأثیر مستقیمی در توسعه جامعه محلی در بعد از اجرای طرح ایفا کرده‌اند.

جدول ۱۰: ماتریس همبستگی بین شاخص‌های پژوهش و سرمایه اجتماعی

شاخص‌ها	سرمایه اجتماعی
اعتماد اجتماعی	ضریب همبستگی *۰/۴۶۵
	سطح معنی‌داری ۰/۰۱۹
مشارکت اجتماعی	ضریب همبستگی *۰/۴۲۱
	سطح معنی‌داری ۰/۰۱۹
انسجام اجتماعی	ضریب همبستگی *۰/۴۸۳
	سطح معنی‌داری ۰/۰۱۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری

در فرایند ارتقای توسعه جامعه محلی متغیرهای اجتماعی به‌خصوص سرمایه اجتماعی نقش کلیدی ایفا می‌کند، چراکه هیچ توسعه‌ای بدون مشارکت مردم، رضایتمندی و اعتماد اجتماعی محلی شکل نمی‌گیرد. به‌عبارت‌دیگر، سرمایه اجتماعی با ایجاد همبستگی در بین افراد به‌عنوان منبع کنش‌های اجتماعی در عرصه‌های مختلف زندگی از سطح محلی (خرد) تا سطح حکومت (کلان) مطرح می‌شود و می‌تواند جامعه را در برخورد با مسائل توان‌تر ساخته و کاهش آن منجر به بروز مسائل و معضلات حاد اجتماعی می‌شود. جنبهٔ اعتماد یکی از اصلی‌ترین عناصر سرمایهٔ اجتماعی است که به دلیل حساسیت بالا همیشه در معرض تخریب قرار دارد و عنصری است که روابط اجتماعی و سایر ابعاد سرمایهٔ اجتماعی را تشکیل می‌دهد و زمینه‌ساز مشارکت میان اعضای یک گروه کاری است.

در این تحقیق برای ارزیابی نقش اجرای طرح توان‌افزایی در میزان سرمایه اجتماعی و توسعه جامعه محلی به بررسی شاخص‌های سه مؤلفه اصلی سرمایه اجتماعی (اعتماد، انسجام اجتماعی و مشارکت) در دو مقطع زمانی با فاصلهٔ یک سال پرداخته شد. نتایج مقاله نشان داد که اجرای طرح توان‌افزایی روستایی در بخش احمدی توانسته منجر به توسعه و افزایش سرمایه اجتماعی و توانمندی جامعه محلی در راستای توسعه شود. در هر سه مؤلفه اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت شاخص‌ها

تحلیل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر تغییرات سطح توسعه پایدار روستایی با رویکرد توان‌افزایی جامعه محلی (۳۷)

مورد بررسی دارای افزایش بوده است. پومکاو (۲۰۰۶) در مطالعه خود در زمینه سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی در تایلند به این نتیجه دست یافته است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، صداقت و همکاری به افزایش سطح مشارکت و توسعه مبتنی بر جامعه محلی منجر می‌شود که نتایج این تحقیق با مطالعه ایشان همسویی دارد. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های ساعی و ضیایی (۱۳۹۵)، میرگل و همکاران، (۱۳۹۵)، رضوانی و همکاران، (۱۳۹۴)، قاسمی و احمدی (۱۳۹۹) منطبق است.

در حقیقت سرمایه اجتماعی از طریق ایجاد هماهنگی و ارتباط میان انواع دیگر سرمایه‌ها از قبیل سرمایه‌های مالی، طبیعی و انسانی در قالب شبکه‌ای از روابط مبتنی بر اعتماد متقابل و مشارکت میان افراد، انسجام و همبستگی زمینه را جهت دستیابی به سود مشترک (توسعه) فراهم می‌آورد. در این رابطه کاربرد سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. چراکه اکثریت ساکنین را کشاورزان فقیر و خرده‌مالک تشکیل می‌دهند و آن‌ها نیز، نیازمند برنامه‌هایی برای افزایش مشارکت، اعتماد متقابل به یکدیگر و به مسئولین، همچنین نیازمند انسجام درون‌گروهی هستند در این راستا میسر شدن پیشرفت در هر یک از زمینه‌های فوق، مستلزم حضور، اعتماد و مشارکت آحاد روستاییان در روند توسعه است و این امر امکان‌پذیر نیست، مگر آنکه روحیه مشارکت و اعتماد اجتماعی و همبستگی اجتماعی را به شکلی مدرن و در قالب تشکلهای دولتی و غیردولتی در روستا بالا برد که اجرای طرح توان‌افزایی به‌عنوان یک تشکل غیردولتی و برخاسته از درون مردم و با مشارکت جامعه محلی توانسته است مسیر توسعه را در روستاها فراهم نماید.

منابع

- عبداللهی، محمد، میرظاهر موسوی. (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵
- فاضلی، محمد و معصومه اشتیاقی (۱۳۹۱)، وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران، مرکز مطالعات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام
- فراهانی، حسین، عینالی، جمشید، عبدلی، سمیرا (۱۳۹۲)، ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان مشهد میقان شهرستان اراک)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۳، شماره ۲۹، تهران، ۲۷-۵۰
- قاسمی، وحید، رضا اسماعیلی و کامران ربیعی (۱۳۸۵)، سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان اصفهان، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲
- قاسمی، محمد، یعقوب موسوی و انور مصطفوی (۱۳۹۵)، بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در بافت‌های فرسوده شهر تهران، مطالعه موردی بافت فرسوده منطقه ۱۲ تهران، فصلنامه انسان‌شناسی ایرانی، سال سوم، شماره ۵۴
- قربانی، علی، عنابستانی، علی‌اکبر، شایان، حمید (۱۳۹۹)، تحلیل فضایی اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار حوزه‌های روستایی، مطالعه موردی، شهرستان بجنورد، فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی، سال دهم، شماره یکم، (پیاپی ۳۶) صص ۱-۲۸
- حمیدی‌زاده، علی (۱۳۹۷)، واکاوی افول سرمایه اجتماعی در ایران، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۵، صص ۹۱-۱۰۹
- محسنی تبریزی، علیرضا و مریم آقا محسنی، (۱۳۸۹)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه شهری، مورد پژوهشی: شهر محلات، مدیریت شهری، شماره ۲۶
- نوغانی، محسن، احمدرضا اصغرپور ماسوله، شیمیا صفا و مهدی کرمانی، (۱۳۸۷)، کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی فردوسی مشهد، شماره ۱۱.
- زکی، محمدعلی، (۱۳۹۵)، انسجام اجتماعی، دانشجو و دانشگاه در ایران، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره دهم، شماره ۴، صص ۵۴-۸۷
- بیرو، آلن، (۱۳۶۶)، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران، انتشارات کیهان

Akçomak, S. (2011). Social Capital of Social Capital Researchers. Review of Economics and Institutions. 2. (2).

Alavi, B, (2008), The role of social capital in development, Tadbir monthly, N 116, p 3

- Asgari, H, SHERafat, S (2015). Analysis of Factors Affecting the Formation of Social Trust in Rural Communities, Case Study: Hojdan Dasht County, Marivan County, Quarterly Journal of Rural Research, V 2, N 2. Pp851-879
- Bolino. M. (2002), citizenship behavior and creation of social capital in organizations, academy of management review, vol: 27. P 22
- Bourdieu, P. (1984) Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste, 1st Edition.London: R. K. Translated to Persian language by Hassn Chavoshian, (2016) Saless Publications, Tehran.
- Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital, in J. Richardson (ed.) Handbook of Theory and Research for Sociology of Education, N. Y. Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (2016). "Capital forms" in Social capital, Democracy and Development, by Kian Tajbakhsh, Translated to Persian by Afshin Khakbaz and Hassn Pouyan, Shirazh. Publications, Tehran
- GHafari, gh, Niyazi, M (2007), Sociology of Participation, Near Publishing, Tehran
- Grootaert, C. (1999) Social capital, household welfare, and poverty in Indonesia. World bank.
- Gülümser, A, Levent, T, Nijkamp, Peter and Poot, J. (2012) The role of local and newcomer entrepreneurs in rural development: A comparative meta- analytic study, Research
- Heydari sarban,v (2017). Explaining social capital with a sense of social security of rural residents of Meshkinshahr. Strategic research on social order and security, year 1, N2. P 17. Pp45- 62
- Kajanoja, J, and Simpura, J. (eds.) (2000) Social Capital. Global and Local Perspectives. Government Institute for Economic Research. VATT-publications 29. Helsinki.
- Kiyani, a, mirzapoor, s (2009), A Study of Spatial-Spatial Differentiation in Social Capital Dimensions: A Case Study of Khorramabad, Journal of Geographical Space, years 9, N 28. Pp 125- 147
- Memorandum 2012-1, Faculty of Economics and Business Administration, Vrije Universitrit Amsterdam.
- Putnam. R, D. (2000), democracies in flux, The evolution of social capital in contemporary society, Oxford university press
- Rabiei, H. Najafi asl, Z. (2010). Investigating the Relationship between Social Capital and Entrepreneurship. Social Welfare Research Quarterly, YEARS 11, n41
- SHERfat, s. (2010). Investigating the effective factors on the tendency of villagers to use drugs, M.Sc. Thesis, Faculty of Social Sciences, University of Tehran
- Shucksmith, M. (2000) Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspectives from LEADER in the UK. Sociologia Ruralis 40, No 2, 208-218.
- Taleb, M, Najafi asl, Z. (2010). Lessons from the process of rural participation in Iran, Journal of Applied Sociology, years 21, N37
- Timmons. j. (2003), new venture creation, Boston home wood publishe, P: 175
- Pahl-Wostl, C. M., Craps, M., Dewulf, A., Mostert, E., Tabara, D., & Tharsi, T. (2010). Social learning and water resources management. Ecology and Society,12(2), 5. Retrived from <http://www.ecologyandsociety.org/> vol12/iss2/art5
- Devine, J. (2016). Community based organizations new fad or old hat. Oxford University Press. Community development Journal, 41(4), 521-527. doi:10.1093/cdj/bsl032
- Prato, B.,& Longo, R. (2012). Empowerment of Poor Rural People Through Initiatives in Agriculture and Natural Resource Management. Poverty Reduction and Pro-Poor Growth: The Role of Empowerment:<https://www.oecd.org/dac/povertyreduction/50157503.pdf>.

**Analysis of the effect of social capital on changes in the level of sustainable rural development with the empowerment approach of the local community
(Case study: villages of Ahmadi district of Hajiabad city)**

**Behruz Badku¹, Mohammad Ghasemi Siani², Ali Ranjbaraki³, Ahmad Shakiba⁴,
Mohammad Hamedi Shambayat⁵**

1. Assistant Professor, Geography and Urban Planning, University of Jahad

2. Assistant Professor, Geography and Urban Planning, University of Jahad

3. Assistant Professor, Geography and Urban Planning, University of Jahad

4. Assistant Professor, Geography and Urban Planning, University of Jahad

5. Assistant Professor, Geography and Urban Planning, University of Jahad

* Corresponding Author: i.ghasemi44@gmail.com

Received:2022/05/20

Accepted:2022/06/17

DOI: 10.22034/mpsh.2022.365135.1020

Abstract

In sustainable development planning, approaches based on the local system are necessary. Based on this approach, all development programs are carried out for the people and the benefit of the people. In this plan, economic, social, cultural and political development is making the effort by strengthening social capital. The empowerment plan of local communities with the aim of promoting social capital makes an effort to improve the quality of life, poverty alleviation and job creation in poor communities and ultimately create sustainable development. This article has collected field information using the positivist paradigm and descriptive-analytical method using a questionnaire. The target population is 2549 members of the Ahmadi division Empowerment Fund in 30 target villages. This study was conducted in two time periods (before the establishment and operation of the funds (June 2020) and after the activities of the funds (June and July 2021)). Descriptive findings indicate that women, youth and literate people have been more involved in the establishment of funds. Analytical findings showed that the establishment of funds has been effective in increasing social capital indicators and has been able to strengthen social capital and ultimately sustainable rural development. The results showed that there is a significant relationship between the components of social trust and social capital with a correlation coefficient of 0.456 percent and between the components of social participation and social capital with a correlation coefficient of 0.421 percent and increasing these two components of social capital has been social cohesion. Strengthen the level of development in rural communities by strengthening the components of social capital and hope to lead to sustainable development in rural areas.

Keywords: empowerment, village, microcredit fund, social capital, Ahmadi section.